

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.cbos.pl> E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/16/16/97

KOBIETY O PODZIALE OBOWIĄZKÓW DOMOWYCH W RODZINIE

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, STYCZEŃ '97

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- ◆ W polskich rodzinach dominuje tradycyjny podział ról przy wykonywaniu obowiązków domowych. Kobiety dźwigają ciężar zdecydowanej większości prac, tylko w nielicznych są w dużym stopniu wyręczane, w innych zaś wspomagane, głównie przez mężów. Dzieci pomagają przede wszystkim w pracach lżejszych, mniej odpowiedzialnych.
- ◆ Najbardziej osamotnione w pracach domowych są kobiety o najwyższym statusie społecznym i materialnym. Im gorsza sytuacja materialna rodziny, im niższe wykształcenie kobiety, tym rzadziej wykonuje ona poszczególne prace sama, częściej zaś pomagają jej w tym dzieci.
- ◆ Na tle innych rodzin wyraźnie wyróżnia się rodzina chłopska, w której współpraca dzieci z matką jest zdecydowanie najczęstsza, ojcowie znacznie rzadziej niż inni pomagają żonom w tzw. kobiecych obowiązkach, natomiast na swoje barki biorą zajęcia typowo męskie, w których udział rolniczek jest znacznie mniejszy niż innych kobiet.
- ◆ Aktywność zawodowa kobiet modyfikuje tradycyjny podział ról w rodzinie - mężowie i dzieci stają się w większym stopniu partnerami swoich żon i matek w wykonywaniu obowiązków domowych.
- ◆ W porównaniu z rokiem 1993 wyraźnie wzrósł udział kobiet w obowiązkach domowych. Obecnie częściej uczestniczą one w wielu pracach, z tym że częściej wykonują je głównie razem z najbliższymi, natomiast wyraźnie rzadziej niż trzy lata temu same wypełniają te obowiązki.

Sposób funkcjonowania domu, istniejący w nim podział obowiązków są odbiciem nie tylko panujących obyczajów i wzorów kulturowych, ale także dynamicznie zmieniających się warunków życia. Wiele wskazuje na to, że współczesna polska rodzina jest „obciążonym amortyzatorem przemian społecznych”¹. Trudna sytuacja finansowa wielu rodzin, wzrastająca, często „wymuszona” aktywność zawodowa kobiet oraz reguły rynku pracy mogą przyspieszyć krystalizowanie się bardziej partnerskiego modelu podziału obowiązków domowych, w którym większy byłby udział mężów i dzieci. Tym zagadnieniom poświęciliśmy jedno z ostatnich ubiegłorocznych badań². Na podstawie wypowiedzi kobiet spróbowaliśmy odpowiedzieć na pytanie, kto w rodzinie ponosi główny ciężar prac domowych, w jakim zakresie i przez kogo są one wykonywane wspólnie. Interesowało nas również, co zmieniło się w tej dziedzinie w ostatnich trzech latach, które upłynęły od poprzedniego sondażu CBOS na ten temat³.

¹ H. Domański, K. Janicka, A. Firkowska-Mankiewicz, A. Titkow, *Spoleczeństwo bez reguł*, [w:] *Spoleczeństwo w transformacji*, red. A. Rychard, M. Fedorowicz, IFIS PAN, Warszawa 1993.

² Badanie „Kobiety '96”, 9-13 listopada '96, ogólnopolska reprezentatywna próba losowa dorosłych kobiet (N=1101).

³ Por. komunikat CBOS „Kobiety o swoim życiu osobistym”, październik '93.

PODZIAŁ OBOWIĄZKÓW DOMOWYCH ORAZ JEGO SPOŁECZNE ZRÓŻNICOWANIE

Tradycyjnie, zdecydowanie największy ciężar obowiązków domowych ponoszą kobiety.

Tabela 1

w procentach

Kto zazwyczaj wykonuje następujące obowiązki domowe?	Deklaracje ogółu badanych kobiet			
	respondentka	mąż	dzieci	ktoś inny z rodziny
Przygotowywanie posiłków (N=1099)	92	18	13	16
Pranie (N=1100)	92	9	18	18
Zmywanie naczyń (N=1096)	91	18	25	16
Prasowanie (N=1092)	89	9	19	16
Gruntowne porządki (N=1097)	89	21	24	17
Sprzątanie (N=1099)	89	19	30	15
Naprawa odzieży (N=1056)	87	7	12	17
Opieka nad osobami kalekimi i przewlekle chorymi (N=196)	83	28	13	14
Codzienne zakupy (N=1094)	81	30	20	19
Odrabianie lekcji z dziećmi (N=418)	79	33	14	11
Opieka nad zwierzętami domowymi, np. wyprowadzanie psa (N=425)	64	33	39	19
Załatwianie spraw urzędowych (N=1092)	63	47	10	15
Noszenie wody (N=155)	63	34	24	15
Wyrzucanie śmieci (N=1082)	60	36	34	16
Zlecenie usług do wykonania (N=1054)	44	53	13	18
Przygotowywanie opału (N=657)	30	60	20	22

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondentki mogły wymienić po dwie osoby wykonujące poszczególne obowiązki.

Bez udziału kobiet niemal nie odbywają się takie prace związane z prowadzeniem domu, jak: przygotowywanie posiłków, pranie, zmywanie naczyń, prasowanie, gruntowne porządki, sprzątanie oraz naprawianie odzieży. Zdecydowana większość z nich opiekuje się także osobami kalekimi i przewlekle chorymi. Domeną kobiet są ponadto codzienne zakupy oraz odrabianie lekcji z dziećmi. Mniejszy udział mają one natomiast w opiece nad zwierzętami domowymi, załatwianiu spraw urzędowych oraz w takich pracach, jak noszenie wody czy wyrzucanie śmieci.

Kobiety wyręczane są jedynie w przygotowywaniu opału oraz zleceniu usług do wykonania komuś z zewnątrz. Obie te czynności, jak również załatwianie spraw urzędowych należą przede wszystkim do mężów. W mniejszym stopniu uczestniczą oni w wyrzucaniu

śmieci i noszeniu wody, w zakupach, odrabianiu lekcji z dziećmi i opiece nad zwierzętami. Jeszcze rzadziej opiekują się osobami kalekimi i przewlekle chorymi, biorą udział w gruntownych porządkach, sprzątaniu, przygotowywaniu posiłków i zmywaniu. Zupełnie sporadycznie natomiast pomagają w praniu, prasowaniu i naprawie odzieży.

Dzieci pomagają przede wszystkim w opiece nad zwierzętami domowymi, wyrzucaniu śmieci i codziennym sprzątaniu. Stosunkowo często zajmują się także zmywaniem naczyń, noszeniem wody i gruntownymi porządkami. Pomagają też w przygotowywaniu opału i codziennych zakupach oraz w prasowaniu i praniu. Znacznie rzadziej natomiast uczestniczą w pozostałych pracach domowych.

Na podstawie deklaracji kobiet można uznać, że mężczyźni wyręczają żony w wykonywaniu tylko jednej z wielu ciężkich prac fizycznych - przygotowywaniu opału, ponadto w zleceniu usług i załatwianiu spraw urzędowych. W sumie stanowią główną podporę kobiet w połowie wymienionych prac domowych.

Nieco mniej pomocne są dzieci, jednak ich udział w niektórych obowiązkach jest wyraźnie większy niż ojców. Dotyczy to takich prac, jak: sprzątanie, prasowanie, pranie, zmywanie, naprawa odzieży i opieka nad zwierzętami domowymi. Natomiast wyrzucanie śmieci i gruntowne porządki są mniej więcej równo rozłożone między obie te grupy.

Jak widać, w polskich rodzinach dominuje tradycyjny model podziału ról przy wykonywaniu obowiązków domowych. Wprawdzie kobiety dźwigają ciężar zdecydowanej większości prac, jednak wielu z nich nie wykonują same, wyraźnie dzielą obowiązki z najbliższymi, przede wszystkim z mężem, dziećmi, a także, choć w mniejszym stopniu, z innymi członkami rodziny.

*

Na podział obowiązków domowych mają wpływ przede wszystkim sytuacja materialna rodziny, mierzona wysokością dochodów przypadających na jednego jej członka, oraz wykształcenie kobiety. Trzeba podkreślić, że na tle innych rodzin zdecydowanie wyróżnia się rodzina chłopska (respondentka zalicza siebie do grupy zawodowej rolników indywidualnych).

Okazuje się, że w wypełnianiu swych obowiązków domowych najbardziej osamotnione są kobiety mające najwyższy status społeczny i materialny, tzn. z wyższym wykształceniem oraz żyjące w rodzinach najlepiej sytuowanych. One właśnie, częściej niż kobiety mniej wykształcone i żyjące w trudniejszych warunkach, same przygotowują posiłki oraz zmywają, prasują, robią gruntowne porządki, naprawiają odzież, zajmują się codziennymi zakupami, a także odrabiają lekcje z dziećmi, załatwiają sprawy urzędowe i zlecają usługi do wykonania. Ponadto kobiety bardziej zamożne same zajmują się - częściej niż pozostałe - sprząaniem i wyrzucaniem śmieci, a nawet przygotowywaniem opału.

W większości wymienionych prac obserwujemy systematyczny, prostoliniowy związek między poziomem dochodów w rodzinie kobiety a wykonywaniem przez nią samą obowiązków domowych. Na ogół jest tak, że im gorsza sytuacja materialna rodziny, tym rzadziej kobieta sama wykonuje poszczególne prace, częściej zaś pomagają jej w tym dzieci. Podobnie, udział dzieci w obowiązkach domowych wyraźnie rośnie w rodzinach, w których matka ma niższe wykształcenie.

Współpraca dzieci z matką w wykonywaniu prac domowych jest zdecydowanie najczęstsza w rodzinie chłopskiej, na ogół gorzej sytuowanej, o niższym poziomie wykształcenia rodziców, natomiast niewątpliwie o bardziej zakorzenionych tradycyjnych wzorach rodzinnych. Z wypowiedzi respondentek - rolniczek wynika, że ich dzieci pomagają im w sprząaniu (55%), w gruntownych porządkach (50%), zmywaniu naczyń (42%), prasowaniu (37%), wyrzucaniu śmieci (28%), praniu (27%), przygotowywaniu posiłków (25%) oraz w codziennych zakupach (23%).

W żadnym innym typie rodzin współpraca dzieci z matką nie ma tak dużego wymiaru. Dla przykładu - w tzw. rodzinach inteligenckich (gdy respondentka zalicza siebie do kategorii kadry kierowniczej, inteligencji) pomaga matce odpowiednio: w sprząaniu - 27% dzieci, w gruntownych porządkach - 18%, zmywaniu naczyń - 16%, praniu - 15%, prasowaniu - 10%, wyrzucaniu śmieci - 10%, przygotowywaniu posiłków - 9% oraz w codziennych zakupach - 8%.

Zaobserwowane różnice wynikają zapewne częściowo ze specyfiki prac domowych w gospodarstwie wiejskim, gdzie zakres obowiązków jest nieporównywalnie większy, a dzieci

od najmłodszych lat wdrażane są do pracy i często ich wkład decyduje o poziomie życia rodziny. Niewykluczone jednak, że wynikają one również z odmiennej sytuacji demograficznej obu typów rodzin - po prostu w chłopskich rodzinach jest na ogół więcej dzieci, a zatem większa szansa, że będą one dla matki podporą w jej obowiązkach domowych.

Specyfiką chłopskich rodzin jest również to, że mężowie zdecydowanie najrzadziej - w porównaniu z innymi - pomagają żonom w wielu pracach domowych, szczególnie tych tradycyjnie należących do kobiet, jak: gotowanie, zmywanie, pranie, prasowanie, gruntowne porządki czy sprzątanie. Trzeba jednak podkreślić, że ich współpraca z żoną w takich zajęciach, jak odrabianie lekcji z dziećmi, codzienne zakupy czy wyrzucanie śmieci nie jest mniejsza niż innych mężów. Natomiast zdecydowanie biorą oni na swoje barki prace typowo męskie - zlecenie usług do wykonania, załatwianie spraw urzędowych i przygotowywanie opału. Należy wyraźnie podkreślić, że w tych zajęciach udział rolniczek jest znacznie mniejszy niż pozostałych kobiet.

Widać więc, że rodzina chłopska jest najbardziej typowym przykładem tradycyjnego podziału ról w domu. W żadnym innym środowisku nie znajdujemy tak spójnego obrazu podziału obowiązków domowych. Natomiast w rodzinach o wyższym statusie materialnym, w których współpraca dzieci z matką jest zjawiskiem znacznie rzadszym niż w uboższych środowiskach, odnotowujemy wyraźnie większą pomoc małżonków w wykonywaniu niektórych obowiązków domowych. Mężowie częściej pomagają żonom przede wszystkim w gruntownych porządkach i sprzątaniu, zmywaniu naczyń, wyrzucaniu śmieci, a także w praniu. W takim samym stopniu jak inni wyręczają żony w tzw. męskich zajęciach - zleceniu usług, załatwianiu spraw urzędowych i przygotowywaniu opału. W pozostałych obowiązkach udział ich jest nie mniejszy niż innych mężów.

Stwierdzone większe partnerstwo małżonków w rodzinach o lepszej kondycji materialnej odnosi się w głównej mierze do tych rodzin, których przedstawicielka zaliczyła siebie do kategorii prywatnych przedsiębiorców oraz pracowników umysłowych niższego szczebla.

PODZIAŁ OBOWIĄZKÓW DOMOWYCH W PEŁNYCH RODZINACH

Opierając się na analizie przeprowadzonej wyłącznie w grupie mężatek mających dzieci można stwierdzić, że w pełnych rodzinach również przeważa tradycyjny model podziału ról przy wykonywaniu obowiązków domowych. Jednak w porównaniu z podziałem odtworzonym na podstawie wypowiedzi ogółu respondentek ujawniła się w nich pewna jego specyfika.

Tabela 2

w procentach

Kto zazwyczaj wykonuje następujące obowiązki domowe?	Deklaracje mężatek mających dzieci			
	respondentka	mąż	dzieci	ktoś inny z rodziny
Przygotowywanie posiłków	98	27	14	9
Pranie	98	11	19	7
Prasowanie	95	12	22	8
Gruntowne porządki	94	31	27	7
Naprawa odzieży	93	9	11	10
Zmywanie naczyń	93	26	29	8
Opieka nad osobami kalekimi i przewlekle chorymi	93	42	6	7
Sprzątanie	91	27	35	6
Codzienne zakupy	83	42	20	10
Odrabianie lekcji z dziećmi	83	41	14	3
Załatwianie spraw urzędowych	63	69	6	5
Noszenie wody	61	59	24	6
Opieka nad zwierzętami domowymi, np. wyprowadzanie psa	61	46	45	10
Wyrzucanie śmieci	57	53	39	7
Zlecanie usług	42	78	7	7
Przygotowywanie opału	25	87	15	11

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondentki mogły wymienić po dwie osoby.

Inni członkowie rodziny (poza rodzicami i dziećmi) mają mniejszy udział w obowiązkach domowych w grupie kobiet żyjących w pełnej rodzinie niż wśród ogółu respondentek. Natomiast zdecydowanie większe są obciążenia mężów, dotyczą one szczególnie tych prac, które rzadziej wykonywane są przez kobiety, ale także niektórych tradycyjnie kobiecych obowiązków oraz opieki nad osobami kalekimi i przewlekle chorymi. Najczęściej wyręczają oni żony w przygotowywaniu opału i zlecaniu usług, a także, choć w mniejszym stopniu, w załatwianiu spraw urzędowych. Niemal równie często jak one noszą wodę oraz wyrzucają śmieci. Natomiast pozostałe prace są bardzo silnie zdominowane przez kobiety.

Tabela 3

w procentach

Kto zazwyczaj wykonuje następujące obowiązki domowe?	W rodzinach kobiet: A - aktywnych zawodowo B - biernych zawodowo	Deklaracje mężatek mających dzieci			
		respondentka	mąż	dzieci	ktoś inny z rodziny
Przygotowywanie posiłków	A	97	30	15	10
	B	98	24	13	8
Pranie	A	98	13	20	6
	B	98	10	18	8
Prasowanie	A	95	12	26	6
	B	96	13	17	9
Gruntowne porządki	A	96	29	33	6
	B	94	33	21	9
Naprawa odzieży	A	91	10	11	8
	B	96	9	11	11
Zmywanie naczyń	A	91	28	35	7
	B	97	25	23	8
Opieka nad osobami kalekimi i przewlekle chorymi	A	91	55	6	6
	B	95	27	7	8
Sprzątanie	A	89	29	44	5
	B	94	25	29	6
Codzienne zakupy	A	85	44	22	6
	B	83	39	21	11
Odrabianie lekcji z dziećmi	A	86	46	12	0
	B	79	34	16	3
Załatwianie spraw urzędowych	A	69	69	5	3
	B	56	70	7	3
Noszenie wody	A	54	75	16	2
	B	67	45	33	5
Opieka nad zwierzętami domowymi, np. wyprowadzanie psa	A	60	49	52	4
	B	64	45	37	11
Wyrzucanie śmieci	A	55	49	48	4
	B	61	58	30	4
Zlecenie usług	A	46	82	5	3
	B	39	75	10	4
Przygotowywanie opału	A	25	91	14	4
	B	26	84	16	3

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondentki mogły wymienić po dwie osoby.

Z powyższego zestawienia wynika, że kobiety pracujące zawodowo uczestniczą w obowiązkach domowych w niewiele mniejszym stopniu niż niepracujące. Znacznie rzadziej noszą wodę, nieco rzadziej zaś wyrzucają śmieci, zmywają naczynia, sprzątają, naprawiają odzież czy też opiekują się osobami chorymi oraz zwierzętami domowymi. Natomiast nieco częściej niż niepracujące załatwiają sprawy urzędowe, zlecają usługi oraz odrabiają lekcje z dziećmi. Pozostałe prace domowe, takie jak: pranie, prasowanie, gruntowne porządki, codzienne zakupy czy przygotowanie opału, obie grupy kobiet wykonują równie często.

Należy jednak podkreślić, że większość prac (dziesięć na szesnaście wymienionych) kobiety aktywne zawodowo wykonują - rzadziej niż pozostałe - same. Po prostu mężowie i dzieci częściej wspierają je lub wyręczają w tych obowiązkach domowych.

Tabela 4

w procentach

Kto zazwyczaj wykonuje następujące obowiązki domowe?	W rodzinach kobiet: A - aktywnych zawodowo B - biernych zawodowo	Deklaracje kobiet zamężnych mających dzieci			
		sama respondentka	respondentka wspólnie z:		
			mężem	dziećmi	innymi członkami rodziny
Naprawa odzieży	A	71	8	9	3
	B	69	7	9	9
Pranie	A	62	12	19	5
	B	65	9	16	8
Prasowanie	A	58	10	22	5
	B	62	11	15	8
Przygotowywanie posiłków	A	46	29	14	8
	B	54	23	13	8
Odrabianie lekcji z dziećmi	A	42	40	4	0
	B	47	27	4	1
Opieka nad osobami kalekimi i chorymi	A	34	47	6	4
	B	58	22	7	8
Zmywanie naczyń	A	33	24	29	5
	B	45	23	21	8
Gruntowne porządki	A	33	28	30	5
	B	39	30	18	7
Sprząatanie	A	27	25	34	3
	B	40	24	25	5
Codzienne zakupy	A	32	34	16	3
	B	33	27	15	8
Załatwianie spraw urzędowych	A	25	41	3	0
	B	23	31	1	1
Noszenie wody	A	19	28	5	2
	B	25	24	18	0
Zlecenie usług	A	15	30	1	0
	B	15	21	2	1
Opieka nad zwierzętami domowymi, np. wyprowadzanie psa	A	9	28	22	1
	B	15	26	16	7
Wyrzucanie śmieci	A	11	24	17	3
	B	14	32	13	2
Przygotowywanie opału	A	3	18	2	2
	B	8	15	2	1

Z obu powyższych zestawień wynika, że mężowie kobiet pracujących zawodowo częściej niż niepracujących są partnerami swoich żon w wykonywaniu takich obowiązków, jak: opieka nad osobami kalekimi i przewlekle chorymi, odrabianie lekcji z dziećmi, załatwianie spraw urzędowych, przygotowywanie posiłków czy codzienne zakupy. Częściej też nie tylko wspomagają żony, ale w dużym stopniu wyręczają je w przygotowaniu opału, noszeniu wody i zlecaniu usług do wykonania.

Dzieci matek aktywnych zawodowo są również bardziej niż pozostałe obciążone pracami domowymi. Częściej wyrzucają śmieci, opiekują się zwierzętami domowymi, sprzątaj, uczestniczą w gruntownych porządkach, zmywają naczynia oraz prasują. Jedynie w dwóch przypadkach ich udział jest wyraźnie mniejszy niż dzieci matek niepracujących - w noszeniu wody i zlecaniu usług. Obie te czynności są wyraźną domeną ojców w obu grupach rodzin, szczególnie jednak w rodzinach matek pracujących zawodowo.

Wyraźnie widać więc, że aktywność zawodowa kobiet modyfikuje tradycyjny podział ról w rodzinie. Mężowie i dzieci stają się w większym stopniu partnerami swoich żon i matek w wykonywaniu obowiązków domowych, wtedy gdy one także zarabiają na dom i rodzinę.

PODZIAŁ OBOWIĄZKÓW DOMOWYCH - ZMIANY W LATACH 1993-1996

Pytanie o podział obowiązków domowych zadaliśmy dorosłym kobietom również w sierpniu '93, jednak z powodu zastosowania odmiennej metody klasyfikacji odpowiedzi utrudnione jest obecnie pełne porównanie wyników. Dlatego też udział dzieci w obowiązkach domowych może być w porównaniu uwzględniony jedynie łącznie z udziałem innych członków rodziny (por. aneks).

Okazuje się, że w ciągu trzech lat, które upłynęły od poprzedniego sondażu, wyraźnie wzrósł udział kobiet w obowiązkach domowych.

Tabela 5

w procentach

Udział kobiet w obowiązkach domowych	Deklaracje respondentek według terminów badań	
	VIII '93	XI '96
Przygotowywanie posiłków	84	92
Pranie	85	92
Zmywanie naczyń	83	91
Prasowanie	85	89
Gruntowne porządki	86	89
Sprzątanie	83	89
Naprawa odzieży	82	87
Opieka nad osobami kalekimi i przewlekle chorymi	66	83
Codzienne zakupy	74	81
Odrabianie lekcji z dziećmi	73	79
Opieka nad zwierzętami domowymi, np. wyprowadzanie psa	45	64
Załatwianie spraw urzędowych	49	63
Noszenie wody	34	63
Wyrzucanie śmieci	37	60
Zlecenie usług do wykonania	33	44
Przygotowywanie opału	14	30

Obecnie częściej niż trzy lata temu kobiety obciążone są ciężkimi pracami fizycznymi - noszeniem wody (wzrost liczby wskazań o 29 punktów procentowych) i przygotowywaniem opału (o 16 punktów). Częściej też opiekują się osobami kalekimi, przewlekle chorymi (o 17 punktów) oraz zwierzętami domowymi (o 19 punktów). Wzrósł również ich udział w załatwianiu spraw urzędowych (o 14 punktów) oraz w zleceniu usług do wykonania (o 11 punktów). Spośród rutynowych zajęć domowych części z nich przybył obowiązek wyrzucania śmieci (o 23 punkty).

Z porównania danych wynika jednak, że obecnie kobiety rzeczywiście częściej uczestniczą w wielu pracach domowych, z tym że zwiększył się głównie ich współudział w tych zajęciach - po prostu częściej wykonują je wspólnie z najbliższymi. Natomiast wyraźnie rzadziej niż w 1993 roku same wypełniają te obowiązki.

Tabela 6

w procentach

Wykonywanie obowiązków domowych przez same kobiety	Wskazania respondentek według terminów badań	
	VIII '93	XI '96
Naprawa odzieży	73	64
Pranie	68	58
Prasowanie	68	57
Przygotowywanie posiłków	66	50
Opieka nad osobami kalekimi i przewlekle chorymi	53	46
Odrabianie lekcji z dziećmi	50	44
Zmywanie naczyń	56	43
Gruntowne porządki	44	38
Sprzątanie	53	37
Codziennie zakupy	47	36
Noszenie wody	17	34
Załatwianie spraw urzędowych	30	30
Zlecanie usług do wykonania	21	22
Wyrzucanie śmieci	20	21
Opieka nad zwierzętami domowymi, np. wyprowadzanie psa	19	17
Przygotowywanie opału	9	12

Obecnie zmniejszyła się w porównaniu z rokiem 1993 liczba wskazań świadczących o tym, że kobiety same (bez udziału innych członków rodziny) wykonują takie obowiązki domowe, jak: sprzątanie, przygotowywanie posiłków (w obu przypadkach o 16 punktów), zmywanie (o 13 punktów), a także codzienne zakupy, prasowanie (po 11 punktów), pranie (o 10 punktów). Nieco rzadziej również same naprawiają odzież, robią gruntowne porządki, a także opiekują się osobami kalekimi i przewlekle chorymi oraz odrabiają lekcje z dziećmi. Tak więc w ostatnich latach wyraźnie zmniejszyło się osamotnienie kobiet w wykonywaniu większości prac tradycyjnie do nich należących.

Zasadniczo nie zmienił się natomiast zakres wykonywania przez same kobiety tego rodzaju obowiązków, w których są najczęściej wyręczane lub wspomagane przez bliskich, np. zlecanie usług i załatwianie spraw urzędowych oraz przygotowywanie opału, które są domeną mężów, a także wyrzucanie śmieci i opieka nad zwierzętami domowymi, co należy przede wszystkim do dzieci. Znacznie wzrosło zaś (o 17 punktów) obciążenie kobiet noszeniem wody. Prawdopodobnie wynika to stąd, że w związku z rosnącym zanieczyszczeniem wód pitnych mieszkańcy miast coraz częściej korzystają z wody oligoceńskiej.

W świetle wyników widać, że przed kilkoma laty wszystkie obowiązki, którymi kobiety są obecnie obciążone w takim samym stopniu lub większym niż w 1993 roku, mężowie znacznie częściej brali wyłącznie na swoje barki. Natomiast teraz mężczyźni większość wykonywanych przez siebie prac domowych wykonują wspólnie z żonami. Wyjątek stanowią takie zajęcia, jak przygotowywanie opału i zlecenie usług (obecnie częściej wykonują je sami) oraz noszenie wody i załatwianie spraw urzędowych, które niemal równie często wykonują sami, jak i wspólnie z żonami.

W polskich rodzinach dominuje tradycyjny model podziału ról przy wykonywaniu obowiązków domowych. Kobiety dźwigają ciężar zdecydowanej większości prac, tylko w nielicznych są w dużym stopniu wyręczane, w innych zaś głównie wspomagane przez mężów. Podporę ich stanowią również dzieci, jednak ich pomoc dotyczy przede wszystkim prac lżejszych, mniej odpowiedzialnych.

Na podział obowiązków w rodzinie wpływ ma przede wszystkim status materialny rodziny oraz wykształcenie kobiety, a także jej aktywność zawodowa.

W pracach domowych najbardziej osamotnione są kobiety o najwyższym statusie społecznym i materialnym, natomiast im gorsza sytuacja materialna rodziny, im niższe wykształcenie ma matka, tym rzadziej wykonuje ona poszczególne prace sama, tym częściej pomagają jej w tym dzieci.

Na tle innych rodzin wyraźnie wyróżnia się rodzina chłopska, w której współpraca dzieci z matką jest zdecydowanie najczęstsza, ojcowie znacznie rzadziej niż inni pomagają żonom w tzw. kobiecych obowiązkach, natomiast na swoje barki biorą zajęcia typowo męskie, w których udział rolniczek jest znacznie mniejszy niż innych kobiet.

Aktywność zawodowa kobiet modyfikuje tradycyjny podział ról w rodzinie - mężowie i dzieci stają się w większym stopniu partnerami swoich żon i matek w wykonywaniu obowiązków domowych, wtedy gdy one także zarabiają na dom i rodzinę.

W porównaniu z rokiem 1993 wyraźnie wzrósł udział kobiet w obowiązkach domowych. Obecnie częściej uczestniczą one w wielu pracach, z tym że zwiększył się głównie ich współdziałanie w tych zajęciach - częściej wykonują je wspólnie z najbliższymi. Natomiast wyraźnie rzadziej niż trzy lata temu same wypełniają te obowiązki. Świadczy to, z jednej strony, o większym obecnie partnerstwie w wykonywaniu obowiązków rodzinnych, z drugiej zaś o tym, że rodzina jest rzeczywiście amortyzatorem przemian, którego najbardziej przeciążonym ogniwem jest kobieta - matka i żona.

A N E K S

Tabela 1

w procentach

Kto zazwyczaj wykonuje następujące obowiązki domowe?	Wskazania respondentek według terminów badań		
	VIII '93	XI '96	Zmiany
Naprawa odzieży			
* sama respondentka	73	64	-9
* resp. wspólnie z mężem	3	6	+3
* resp. wspólnie z innymi	6	17	+11
* mąż sam	2	1	-1
* mąż z innymi	0	0	0
* inni (poza resp. i mężem)	16	12	-4
Pranie			
* sama respondentka	68	58	-10
* resp. wspólnie z mężem	4	8	+4
* resp. wspólnie z innymi	14	25	+11
* mąż sam	2	1	-1
* mąż z innymi	0	0	0
* inni (poza resp. i mężem)	12	8	-4
Prasowanie			
* sama respondentka	68	57	-11
* resp. wspólnie z mężem	3	7	+4
* resp. wspólnie z innymi	14	26	+12
* mąż sam	1	1	0
* mąż z innymi	0	1	+1
* inni (poza resp. i mężem)	14	8	-6
Przygotowywanie posiłków			
* sama respondentka	66	50	-16
* resp. wspólnie z mężem	8	18	+10
* resp. wspólnie z innymi	10	24	+14
* mąż sam	2	0	-2
* mąż z innymi	0	1	+1
* inni (poza resp. i mężem)	14	6	-8
Opieka nad osobami kalekimi i przewlekle chorymi			
* sama respondentka	53	46	-7
* resp. wspólnie z mężem	11	24	+13
* resp. wspólnie z innymi	2	13	+11
* mąż sam	9	4	-5
* mąż z innymi	0	0	0
* inni (poza resp. i mężem)	25	13	-12
Odrabianie lekcji z dziećmi			
* sama respondentka	50	44	-6
* resp. wspólnie z mężem	22	29	+7
* resp. wspólnie z innymi	1	7	+6
* mąż sam	10	5	-5
* mąż z innymi	0	0	0
* inni (poza resp. i mężem)	17	15	-2
Zmywanie naczyń			
* sama respondentka	56	43	-13
* resp. wspólnie z mężem	8	16	+8
* resp. wspólnie z innymi	18	32	+14
* mąż sam	3	1	-2
* mąż z innymi	0	1	+1
* inni (poza resp. i mężem)	14	7	-7
Gruntowne porządki			
* sama respondentka	44	38	-6
* wspólnie z mężem	20	20	0
* wspólnie z innymi czł. rodz.	21	32	+11
* mąż sam	2	1	-1
* mąż z innymi czł. rodz.	0	0	0
* inni (poza resp. i mężem)	12	9	-3

Tabela 1 cd.

w procentach

Kto zazwyczaj wykonuje następujące obowiązki domowe?	Wskazania respondentek według terminów badań		
	VIII '93	XI '96	Zmiany
Sprzątanie			
* sama respondentka	53	37	-16
* wspólnie z mężem	11	18	+7
* wspólnie z innymi czł. rodz.	19	34	+15
* mąż sam	2	1	-1
* mąż z innymi czł. rodz.	0	1	+1
* inni (poza resp. i mężem)	14	9	-5
Codzienne zakupy			
* sama respondentka	47	36	-11
* wspólnie z mężem	14	22	+8
* wspólnie z innymi czł. rodz.	13	23	+10
* mąż sam	8	5	-3
* mąż z innymi czł. rodz.	1	2	+1
* inni (poza resp. i mężem)	17	12	-5
Noszenie wody			
* sama respondentka	17	34	+17
* wspólnie z mężem	12	14	+2
* wspólnie z innymi czł. rodz.	5	15	+10
* mąż sam	29	15	-14
* mąż z innymi czł. rodz.	4	5	+1
* inni (poza resp. i mężem)	33	17	-16
Zalätwianie spraw urzędowych			
* sama respondentka	30	30	0
* wspólnie z mężem	16	25	+9
* wspólnie z innymi czł. rodz.	3	8	+5
* mąż sam	32	20	-12
* mąż z innymi czł. rodz.	1	2	+1
* inni (poza resp. i mężem)	18	15	-3
Zlecenie usług do wykonania			
* sama respondentka	21	22	+1
* wspólnie z mężem	10	17	+7
* wspólnie z innymi czł. rodz.	2	5	+3
* mąż sam	44	32	-12
* mąż z innymi czł. rodz.	1	4	+3
* inni (poza resp. i mężem)	22	20	-2
Wyrzucanie śmieci			
* sama respondentka	20	21	+1
* wspólnie z mężem	10	19	+9
* wspólnie z innymi czł. rodz.	7	21	+14
* mąż sam	21	12	-9
* mąż z innymi czł. rodz.	2	6	+4
* inni (poza resp. i mężem)	40	21	-19
Opieka nad zwierzętami domowymi, np. wyprowadzanie psa			
* sama respondentka	19	17	-2
* wspólnie z mężem	12	19	+7
* wspólnie z innymi czł. rodz.	14	28	+14
* mąż sam	14	6	-8
* mąż z innymi czł. rodz.	4	9	+5
* inni (poza resp. i mężem)	36	21	-15
Przygotowanie opalu			
* sama respondentka	9	12	+3
* wspólnie z mężem	4	11	+7
* wspólnie z innymi czł. rodz.	1	8	+7
* mąż sam	59	37	-22
* mąż z innymi czł. rodz.	3	12	+9
* inni (poza resp. i mężem)	24	21	-3